

Зміст

Білий чорт	3
Буревістник	6
Дівчина-чайка	11
Дві крапельки	15
Дві птиці	17
Дисонанси	23
Дивний ткач	26
Гармонія	30
Грецька казка	32
Хвиля	36
Кобза	40
Краплі-мандрівниці	43
Месниця	54
Морське серце (медуза)	59
Миша	60
Новик	64
Образ великого	72
Пізня квітка	75
Плавні горять	78
Писанка	81
Революціонер	89
Самоцвіти	92
Шпаки	94
Скеля	96
Снище	103
Собака	105
Струмок	110
Суперечка	112
Таємниця	115
Тополі	119
Уночі	123
Усякому своє	134
Вінки	138
Вольтер'янець	141
За душу	151
Знахарка	156
Певний притулок	168
Чайка Дніпрова (біографія)	174

Білий чорт

У небі високо, під промінням палючим, висіла хмарочка біленька наче пух. Ні сонце весняне, ні вітер жартовливий не зводили її з улюбленого місця. Неначе приросла, та тільки щочасу міняла форму й барви і знов пишалася в блакиті весняній.

Дивуючись сьому, якось я запитала бабусю древнюю: чого бо так воно, що всі хмарки спливають, а ся собі стоїть, стоїть і не сплива?

І мудрість древня мені так повідала:

Дитино, не дивись! Не гоже в чисто небо о півдні заглядать та хмари розбирать! Із сих хмарок біленьких та нерушних дарма було б добра якого ждять!

Сідай – то розкажу давнішню казочку, що чула від людей старих.

У пеклі сталася подія надзвичайна: Люципер чортові якомусь наказав піддати свіжих мук тому, хто жив недавно, а, живучи, страшні діла творив, і ось тепер попав на вічну оселю, на вічну покуту за гріхи свої.

І чорт узяв і розгорнув цікаву, довжезну хартію усіх його гріхів, і прочитавши раз, перегорнув той список і там промеж рядків щось пильно розглядав. І він пізнав в той мент, що з самого зачаття над грішником тим гріх неначе гніт наліг.

Не був той гріх його, про те ж повинен він за його кару вічну нести...

Бо ж за гріхи батьків не те що діти й внуки, а й правнуки ще мусять одвічати.

Так Бог сказав копись-то ще за гріх Адамів. А чорт, зухвалий чорт, роззявив губу й сміло на пекло ціле гукнув таку хулу:

– О, де ж тут, Господи, твоя довічна правда, щоб за чужу вину невинний одвічав?

І пекло на хулу озвалося луною: зареготалися чорти занужені безділлям... Від реготу здригнулись, завили, заридали, аж іскри вибухли фонтаном огняним.

І знов читає чорт, що грішник з народження не бачив пестоців, не відав, що єсть Бог, що правда в світі є, що люди людям браття, і ріс він, мов щеня, закинене в провалля. На ноги ще не сп'явсь, як цілий рій гріхів його оплутав так, що мозок весь йому туманом застелив, і помацки він плівсь по життєвій дорозі, і що лиш крок ступав – то гніт над ним зростає: природня темрява та праця безпросвітна та в спадщину – одвічний гріх батьків.

– Так де ж твоя, Люципере, пекельна вигадка? – він крикнув: – де гострий дотеп твій, що сквапився тепер на сього безталанця? Що холод йому й жар? темниці й муки всі? що гніт йому важкий пекельний? зневаги вціпліві моїх товаришів? Тому, хто цілий вік в ярмі тягатись мусив, тому, Люципере, і пекло не страшне!

І знов приник читач до списку життєвого і дочитав, як той, кого весь вік товкли, обурился, озливсь, пішов на всі злочинства і в руки суду впав і ним покаран був і тою карою, що сто смертей містила, до пекла ось попав і змучений сидить неначе спочиває від того земного минулого життя.

І чорт пошматував папір пекельний з жахом і з слізьми грішнику у ноги поклонивсь і папко закричав.

– О, бідний, бідний, бідний! Немає в мене мук, нема для тебе кар!

Злочинець здивувався. Здригнулось серце кляте, що його пожаліли вперше на віку. І небо вічнеє він тую мить побачив і крикнув так, що пекло затремтіло:

– Помилуй, Господи! Помилуй і прости!

І Бог прийняв той крик і грішника старого він воскресив, на землю знов вернув, щоб, знову живучи, подіями новими він викупив себе і других оберіг, а за гріки свої колишні проти люду, ділами милості і правди заплатив.

І Бог возсів во славі на престолі, слухняні ангели служили перед ним і праведні курили фіміями і голосно співали «алілуя», аж всі склепіння неба від співу хвилювались, молитвою гули.

А в той же самий час Люципер лютував: гриміло й тряслось од жаху пекло темне.

За милість нечувану, що чортові зовсім не до лиця, Люципер прибирав, – яку найкращу кару на винуватого накласти залюбки...

І ось він пригадав і міцною рукою тремтячого він чорта ухопив – аж з переляку той зробився як крейда білий – і в небо високо мов стрілку запустив. І звився білий чорт у вічну блакить, і нею зваблений змінився він, засяв, а тільки що згадав, що він таки чортяка, що небу він чужий, як і воно йому, і, милості у Бога не просивши, він миттю кинувся з гори святої вниз.

А з пекла знову люті погрози з прокльонами відкинули його і він оставсь висіти якраз по серединці: із пекла завивали прокльони негасимі, а з вишини сміялись янголятка, сміялись праведні, що нерішучий він, що від своїх одстав на вічні віки, до других же на віки не пристав.

І чорт повис з тих днів між небом і землею і, легко висячи в повітрі, він тремтить і бачить він одразу все з двох боків: у радощах печаль, у правді кривду гидку, відраду в сумові, знесилля у борні.

Висить собі легенький, мов тая павутинка, мінливий, наче хмарка весняна.

До себе очі він то тягне, то лякає, то смуток наведе, то сміх, то лютий гнів привабить враз надією ясною і знов звевіррям душу стуманить.

І хто задивиться на постать безталанну, і хто пожалує безсмертних мук вагу – до того вдячно він повернеться і в серце зішле йому свій дар – кропне свою сльозу.

Отруйна та сльоза і серця не спокоїть. Не судить винних він і грішних не кара і праведних прихильно він не славить. Живе і не живе, вмирає й не вмира.

І все, що в світі є, він просто не приймав, думками повсякчас все в світі розбира.

А розбираючи вже годі і творити, вже годі воювать і годі щастя знать.

Так ось же не дивись, щоб л хо не спіткало.

А я ж то з хмарочки очей і не спускала.

Буревістник

Втомилося море, об беріг не б'є, не співає, на мокрому сивому камені птиця якась незнайома дрімає; не збудить її ні вітер веселий, ні сонце, ні хвиля: все тихо, все глухо, і сивії хмари плаксиво вдивляються в синєє море. Спить втомлена птиця, сховала голівку під шарпанним темним крилом, і сніться їй давні минулі дні: і щастя, летюче як пух, і горе, тяжке, як каміння, і гріх величезний, безкрайній, як море... Давно те було. Розсипались мури високі, звалились тонкі минарети, турецький погас молодик, що пишався над Кримом; народ змандрував, порідли селитби густії, самі кладовища zostалися скрізь та руїни і сумно віщують про давні часи.

Сон-чарівник па веселчастих крилах пролинув, і зразу змінилась картина. І знов зашуміла Алма і Салгір, і веселая Кача, і знов зарясніли садки, з тонких минаретів сміливо й дзвінко гукають і знов муедзини, шумлять – гомонять городи, б'є джерелом в їх життя військове і крамарське, під захистом грізної сили рядком притулились і ластівка щастя, і горе – гіркая зозуля. Давнее горе неволя! Грають-хвилюють торги, а крізь гомін і регіт і лайку чується стогін невольників бідних, чується брязкіт кайданів.

Он там на торзі під гиллястим чинаром купка дівчаток заплаканих тулються наче ягнята, забачивши вовка, а ось-де і вовк: татарин пузатий, багатий їх оглядає поглядом хижим і скверним. Он там трохи далі – дозорщик, пекельна душа, зауповує гурт молодих парубків, вибирає, неначе худобу. Ще дужче розлігся брязкіт кайданів: через місто сумно йдуть невольники на роботу бідні, не прості раби – козаки-юнаки, лихі вороги найяснішого хана! За те ж незвичайно закуті: в тройчасті кайдани, утрое дозорщиків з ними, в дозорщика довші утрое бичі...

Неначе на глум та на посміх, орлів України приставили камінь лупати та строїти мури темниці – на себе ж. Не год і не два вже міняли кати їм роботу, все тяжчу, все важчу давали – та держаться живі орли – козаки, жива

ще надія в козачій душі, і крізь брязкіт кайданів чується регіт і жарти, і пісня про славу України. Живі усі п'ядесят і чотирі, сивий отаман не вмер, живе й осавула той заздрий. Горе тому осавулі! На рідній країні ніколи йому не доводилось стати найпершим, найстаршим: От-от вже, здається, всі змовились його обрати, – аж гульк! вже найшовся хтось друтий, а вів остається як був, осавула та й годі! І прикро й заздро йому.

І тут у неволі за батька всі мають старого Трохима, а його, Гордія, всі мають за свого лиш брата-юнака. Точить змія невсипуща Гордієве серце. Не раз і не два він підбурював хлопців не слухати батька Трохима, що каже чекати години слухної. Старий не пускає бо хлопців тікати з неволі степом, через гори зовсім навмання; все Бога лиш молить, щоб ближче довів їх до вільного моря. Молитви й наказу старого сприяв сам Господь: в Козлові тюрма завалилась, і мури нові мурувати зогнали завзятих невільників силу, бо знались вони по муравському ділі.

Ой, нема, нема ні вітру ні хвилі –

Із нашої України...

Співають-ридають невільники бідні, співали-ридали, аж голос втерiali, а серце мов вирватись хоче з грудей. Минаються дні і тижні, уже не співають, мовчать козаки, лиш камінь сердито в роботі вергають на, море ж широке, зітхаючи, дивляться скоса. Даремне отаман старий розважає, рає не кидать надії на Бога, весни дожидати терпляче, мовчать козаки, лиш каміння сердито вергають. Стріпнулося серце Гордія: аж ось коли він попанує, аж ось копи його послухають всі козаки.

– Брати – товариство! Не доки ж терпіти нам кляту неволю, не доки ж нам пасти дурненьку надію, що визволять нас земляки! Забули за нас наші кривні і доля од нас одступилась, ніхто не допоможе, аж поки самі, набравшись відваги, собі не поможем. Ну ж, стрепеніться, орли-козаки! Невже вашу силу до краплі виссала ханська праця? Невже вашу душу юнацьку каміння тяжке задавило?!

Здригнули невільники враз, насторочили вуха як коні, впивають пожадливо тую розмову, як дощик впиває

в посуху земля. Даремне вмовляє старий зачекати ще трохи, хоч вибрати слухну годину, – куди пак! Не слухають діти безсилового батька: як коні, що ніздри роздули, копитами крешуть, козирять вушима, – оттак козаки проти батька старого. І скинули його, отаманом всі одностайно Гордія обрали. І сміливо він погляда навкруги, і тішитись честю тією, неначе не лом і лопату і в руках він тримає, а пишні гетьманські клейноди; немов не кайдани він носить, а красні гетьманські шати.

Весна розцвілася. Зачули зозулю невільники, – разом зібрались темненької ночі, кайдани розбили, посікли своїх вартових на шматки, розкидали геть на поталу собакам, самі ж посідали гарненько в галеру і весело кинулись в море.

Ласкаво-влесливо вітало їх море, шовковими хвилями м'яко горнулось, плескало співуче об боки галери, всміхаючись ясно, манило в блакитну свою далечінь. Бистро летить, розпустивши вітрила, галера, зухвало співає юнацтво, пишно отаман новий похожає, один лиш старий щось сумує: трясє головою, зітхає та пильно вдивляється в обрій.

– Чого ще ти, діду, сумуєш? Чи ханської шкода неволі? Чи прикро, що тебе зсадили? – жартливо спитався Гордій.

– Ні, сину, не шкода неволі, проклятої тричі, не жаль, що поваги позбувся, а жаль мені дуже на вас молодих, що радієте рано: у нас попереду буйне та зрадливе море, позаду – ворожа погоня, а третя біда, – що по морю дороги ніхто з вас не знає.

– Годі, старий, не твоя то печаль, сиди собі тихо, та диш: на своїй ми дорозі, погоня за нами не вспіє, а море як лялечка тихе.

– Гаразд, як все буде гаразд...

– Гаразд усе буде: отаманським словом ручуся!

– Дай, Боже! – зітхнув сивоусий.

А море палкіше галеру вітає, що далі усе голосніше співає, убралось хвилями рясно, вквітчалось в перлисту піну. Летить легкокрилою чайкою в морі галера, аж ось

як шуліка її наганяє ще більша друга і має червоним на щоглі значком. Тоді схаменулись невільники бідні – і смерть, і неволя заглянули в душу, і думка страшна утроїла сили.

– Вітрила кріпи і пускайся на Божую волю! – гукнув той новітній отаман. Легко звилися на щоглі рухливі вітрила, галера як птиця полинула в море, сховалась за хвилі високі; ворожа погоня далеко зосталась, не стала вганяти за нею, назад повернула. Здихались першого лиха невільники бідні, так друге настигло: дорогу втєряли. Клопочеться сивий і рає дорогу по зорях держати.

Дехто згодився і став роздивлятись, так лихо, Гордій аж спалахнув: «сам», каже, «знаю дорогу» і став при стерні (за першого і тут він себе уважає). А море насупило білії брови і пащеку темну розкрило, реве та клекоче, мов пекло. Зринає між хвилями угла галера, скрипить вона, стогне, а вітер співа козакам панахиду. Стоїть таки ж твердо отаман новітній, керує по морю, а сивий у голос за всіх уже молиться Богу. Цілую ніч з бурунами боролась галера, а ранок рожевий на небі заграв – побачили берег потомлені бідні плавці. А море бушує, а море клокоче, лізе, неначе скажене, на гостре каміння. Вже й молються вдячні пливці, вславляючи Бога, що ось перевів їх крізь море і берег їм показав. Озався отаман старий до Гордія, щоб дав він йому керувати між скель та підводних камінній.

Зухвало одмовив йому молодий отаман і все ж коло стерна лишився.

Веселеє сонце устало над морем, всміхнулося все йому любо: і небо, і хмари, і скелі, і море, – одні козаки не всміхнулись: по хвилях зелених гойдались тріски од галери, а їх і не видко: усіх поковтало неситеє море. Один лиш отаман зостався: вчепився за скелю руками і висить над морем. Прийшов він до пам'яті, виліз на камінь, поглянув на море і гріх свій великий, безкрайний, як море, тоді тільки зважив і став він себе проклинать. Благав він у Бога, як милости, – смерті і кинувся з скелі у море: скарав Бог нового Іуду, не дав йому скінчити муки, і море його не пожерло: пташинії крила на спині з'явились, легеньке-

маленьке зробилося тіло, до темного пір'я й вода не пристане, і птицею скинувсь отаман Гордій.

Закляв його Бог так конати весь вік і смерті не знати, аж поки хто другий, втопаючи в морі, його не згадає, за його в своїй передсмертній молитві гнівного Бога не вмолить. І ось він з тієї пори літає над морем, як птиця нещастя, і люде прозвали його «буревістник», не люблять, жахаються гостя такого. Літає безщасний над морем, де буря заграє смертельної пісні, літає та втопникам в вічі усім заглядає і жалібно квилить даремне!

Здрігнувся крізь сон буревістник, розширив потерзані крила і помчався світ за очі знову шукати кінця своїм мукам...

Дівчина-чайка

На Чорному морі є острів суворий, німий, червона скеля на буйнім зеленім роздоллі одна піднімається вгору червоним шпилем. Не купчаться білії хати по ній, і лист кучерявий її не вкриває, одна тільки стежка зелена збігає по ній: то течійка води весняної прорила червону глину і вся обросла оксамитом-травою, а далі все мертво, все глухо... Та ніби не все: отамо, на самому розі, над морем, де вічно лютує сивий бурун, на самім тім розі горить по ночах якийсь вогник, удень же чайки сіренькі в'ються, кигичуть над морем. Що то за скеля, і що то за вогник, і за що так люблять чайки ту сувору скелю?

Давно колись, кажуть, на острів той дикий прибув чоловік з невідомих країв. Деся доля лихая вганяла за ним по всім світі, що він не знайшов ніде інде притулку. Маленьке дитятко та вбогії вжитки виніс з човна, заліз у печеру і став собі жити. Як жив, чим жививсь він іспершу, – про те невідомо нікому. Згодом дізналися люди, яка була щира душа у того чоловіка: щоночі вогнище велике він розкладав, щоб далеко палало-значило, щоб ті кораблі та суденця, що бігли по хвилях зелених, минали безпечно суворе каміння та банки лихі, потаємні, коли ж розбивалося судно, він сам на маленькому човні сміливо кидався у море нещасних пливців рятувати. І вдячнії люди охоче давали йому великі дари – і гроші, й скарби, що возили на тих кораблях; нічого не брав чужоземець, лиш трошки харчів на прожиток, та дрова, та смолу, щоб ними вогнище жити. І скоро дізналися всі про діда чудного, прозвали його «морським буслом», дізнали й про його дитину, котру, мов русалку, хвилі морські колихали-пестили, котру й каміння німе, і ревуча буря жаліли-втішали. І виросла дивно хороша дочка у старого: біла, мов піна морська, як кушір, кучерявії коси вкривали її по коліна, а очі блакитні світились, як море у ранішній час, а зуби блищали, мов перла з-під вуст коралових. Нічого вона не боялась: ні бурі, ні грому, ні грізної хвилі, бо море було їй як

рідне. І сміливо дівчина кидалась з батьком укупі, як часом траплялось когось рятувати, і тільки до кого торкнеться вона, – того не займає розлучене море.

От раз, накупавшись уволю, дівчина тихо заснула на теплім пісочку (а море тоді щось мовчало-дрімало); і спить вона й чує, – щось-то шепоче; а то між каміння забралось троє: птиця-бабич горбоноса, свинка морська та рибонька-золоті пера. Рибонька й каже:

– Винесу я з глибині перлів, коралів, ясних самоцвітів за те, що вона рятувала мене: лежала я, бідна, на банці – хвилі сердиті закинули дуже далеко, пекло мене сонце, посмажило зябра, крутивсь надо мною мартин білоперий та хижий, і з ним моя смерть наближалась. Ся ж добра дитина взяла мене в руки, всміхнулась привітно і тихо пустила у море, – й я знов ожила.

– Я її вивчу так плавать, пірнати, водити веселих танків, таких їй чудових казок розкажу, – промовила свинка морська, – за те, що вона, моя добра, годує мене, ділиться щиро зо мною харчами, не раз би вже й здохла, якби не вона.

– А я їй, – озвалась задумана птиця-бабич, – я їй скажу новину, та таку, якої ніхто ще не знає. Була я за морем далеко і чула: прибудуть сюди кораблі та галери, на тих кораблях та галерах люди чудні: завзяті, чубаті (їх звуть козаками), нікого вони не бояться і мореві навіть старому дари не дарують, як інші купці-мореполавці, лиш веслами часто січуть-зневажають. І море сердите поклало свій гнів на чубатих, і доля лиха присудила усіх потопити, побити і скарб їх віддати камінням та банкам, та всім нам, морським челядинцям. Великої тайни ніхто ще не знає, лиш їй, милосердній, повинна я все розказати за те, що вона і мене зрятувала: злочинець якийсь перебив мені стрілкою крила, і я помирала на хвилях зелених: ся ж дівчина мила впіймала мене, замовила кров і якогось там зілля приклала та все годувала-гляділа, аж поки загоїлись крила. За те розкажу їй сю тайну велику...

– Мовчи! – зашуміли, прокинувшись, хвилі, – мовчи, не твоє-бо то діло: не сміє ніхто дізнатись про волю великого моря, не сміє ніхто сперечатися з грізним!

Кинулись хвилі до скелі-каміння, сердито бурчать поміж ними. Злякана свинка і рибка пірнули на дно, а птиця-бабич ізнялась, полетіла. Та пізно прокинулись хвилі: дівчина вчула, скочила раптом і кличе: «Вернися, птице-бабичу, вернися, усе розкажи до ладу, не треба ні перлів мені, ні коралів, ані казок чарівних, ні таночків, краще мені розкажи до ладу, щоб я знала, звідки чубатих отих виглядати, як безталанних з біди визволяти».

А море лютує, а море реве: «Мовчи, не питайся, дуренька дитино! Корись, не змагайся ти з морем, – тяжко-бо море карає!»

А дівчина дума: «Байдуже! Ревіть собі, хвилі зелені, чорнійте од злості, казіться! А я не оддам на поталу людей тих відважних, я вирву із пельки у хижого моря своїх безталанних братів! Лиш батькові й слова не писну, бо він вже старенький, незмога йому вже боротись, а буде велика негода, я бачу». І день догорів, і сонце пірнуло у море. Настала великая тиша. Лиш в темряві чути, як дід бубонить та збирається варту нічну одбувати. Дочка попрощалася з батьком, лягла у печері, А тільки старий заходився з вогнищем, вона зараз в човник стрибнула, усе зготувала, назброїлась – бурі чекає. Ще море спокійне, а там щось далеко гуде: то спільничка моря – хмара грозова – йде, і моргає страшними очима, і темними крилами віє на дрібнії зорі, і гаснуть ті зорі од жаху. Ось вітер, її посланець, налетів, засвистав, хоче вогнище згасити. Та дід догадався, підкинув смоли, – розгорілось вогнище ще дужче. І вітер назад, засоромившись, плинув, і стало все тихо... Знову і ближче ревнула грозова хмара, і цілая зграя хижих вітрів закрутилась, завилала, штовхнула під боки соннії хвилі. Хвилі безладно метнулись до скелі – скеля шпурнула на їх каміннями, – хижо вони проковтнули гостинці і кинулись знову до скелі. А хмара знаходить, і грім гуркотить, і блискавка хижо ламає, вітрила дере, купає у хвилях солоних. Та борються з морем відважні гребці, не подаються чубаті! І ось надігнало їх море, ось розгойдало страшенно і кинуло просто до скелі – і скеля завилала, як хижа звірюка, побачивши ласую здобич! І око

не встигло зморгнути – вщент всі галери побиті! Дівчина страху не знає, дівчина плава, керує човном, вихоплює сміливо втопників з моря і жваво на берег безпечний вивозить. Вже їх чимало на березі стало, – ще більше їх гине у морі. А дівчина втоми не знає, дівчина й слухать не хоче; що море їй грізно гукає: «Гей, одступись, не змагайся зо мною! Здобич моя – не оддам я даремне!

Геть, одступись, необачна! Доля страшна покарає тебе, – одступись-бо!»

Байдуже – дівка не слуха! Кинулась хвиля страшенна, утлого човника міцно вхопила, кинула геть аж за банку, розбила, неначе лушпайку. Дівчина плаче; плаче вона не од болю, плаче вона не од страху, не за човном вона плаче; жаль їй великий, що нічим вже їй рятувати безщасних: «Ні! Таки спробую ще раз!» Миттю одежу зірвала з себе і кинулась просто у море. Не зглянулось гнівнее море: хижо коханку свою проглинуло. Та зглянулась праведна доля: смерті собі не знайшла жалібниця відважна: чайкою сірою з моря спурхнула і з гірким плачем полетіла над морем... А дід і не знав, що дочка поробляє, та ті козаки, що вона зрятувала, сказали йому. З горя, з розпуки, дід як розводив вогнище, так в його і кинувся просто. Згибли і дід, і дочка, та згибли не зовсім: щоночі вогник на скелі блукає, а сірі чайки без ліку розплодились на скелі, літають над морем та плачуть-кигичуть, лиш тільки зачують хижую бурю, звіщають пливців-мореходців та свідчать про давню давнину, про славу дівчину-чайку.

Дві крапельки

Темне озерце тихо дрімало. В смерклій блакиті проснулась зоря: мружачись, з дивом кругом розглядалась, поки в озерці себе не знайшла.

Та й засміялась.

Тихе озерце здригнуло-зітхнуло, зірці в одвіт осміхнулось само: геть по воді покотились кружала, зірку одбили тисячма гискр, зіроньку ніжно пестило-гойдало. Стишилось, чулості повнее вщерть, та й задивилося пильно в блакиту.

Та й замовчало...

В темному небі і в водянім лоні тихо зоріють дві зірки ясні.

Тільки що глянув ранок весняний. В сивій росі спочиває комиш. Стелиться сивий туман пеленою. Вітер не будить дрімаючих хвиль.

Округ причайлось, округ все слуха: слуха... чекає... бажає чогось...

Тільки чого? Зрозуміти в несилі...

Там, на човні і на березі, двоє – теж зацікавлені, не знати чого: скуті вуста, опустилися руки, стрінутись поглядом сили нема...

Сонце з-за обрію ярочервоне бризнуло владно промінням в блакить. Глянь, завітчалась блакита хмарками, округ усе зайнялося – ряхтить: в перлах комиш, в діамантах травиця, легке весельце черпнуло води – ціла дуга самоцвітів добірних з дзюркотом ніжним на хвилю спада.

Карії очі з сірими стрілись – ті ж самоцвіти в обох загорілись – двоє росинок, щастя краплинок.

Нічка панує, гамує життя. Море зчорніло, влягається спати. Сонно з землі позіхає вітрець.

Тільки в порту невгаває-клекаче, рясно вогнями горить метушня. Як їх багато, тих згуків та руху, тих різнобарвних вогнів!

Тут же ось двоє стоять: ані руху, ані словечка із склеплених вуст. Темних облич їх в несилі осяяти всім електричним вогнем.

Німо, глухі, тільки з жахом пильнують, як межі ними двома кожен миг шириться чорна безодня морська, як, віддаляючись, тануть вогні, – ті, що й на березі, ті, що й на судні, меншають... міняться... гаснуть... нема!

В серці ж в обох ту ж самую мить спажнули враз не-вгасимо, живії гискри розлуки, гискри надії.

Море, могутнє, вільнєє море! Повне борні і одчаю й примар! Повнєє співу, і гніву, і чар! Вічне й мінливе, грізне й жартливе, скарбом даруєш, вщент окрадаєш, горнеш-чаруєш, жах наганяєш ти, чарівник-володар!

Співом і тайною весь оповитий, дивні ти твориш дива, цвинтар безхресний, трупом неситий – вічно тече з тебе сила жива!

Бризнуло море, здулось, загриміло – серце юнацьке заграло, кипить: гостриться погляд, шириться сила, крила неначе зростають ту мить.

Бризнуло море, дихнуло, шепнуло – очі дівочі розкрились – горять, серце з грудей наче вирватись хоче, рученьки мліють-тремтять. Слухають вуха без страху ті речі, речі палкі, що смугили колись, радо вуста поцілунків шукають, руки з руками в обіймах сплелись. Море звінчало закохану пару, море не жалує пишного дару: щиро їм щастя дало. Бризки ж ті, бризки морські чарівнії всі в самоцвіт одлило.

Ті самоцвіти, тверді та прозорі, може пробити лиш ревнєє горе градом невпинних сльозин. Дай же їм, доле-нько, вік не зазнати, як то і щастя каміння довбати вміють струмочки текучих сльозин.

Дві птиці

Довгий робочий день літній уже дотліває. Усе потомилось, чекає, бажає спочинку, і сонце само поспішає до моря скупатись у хвилях холодних. Весь мир йому шле «на добраніч» і з усміхом тихим чека ясноворої ночі. Ся ж мовчазлива відрадниця цілого світу сіє вже росу по темних долинах і гори помалу вдягає в сутінок, сходить по горах на небо і в небі засвічує зорі – небесні лампади. В той тихий праведний час, зітхнувши легенько ще раз вітерцем, земля засипає, і море вітає її блиском співучим. І в тихий той праведний час з реготом диким та з стогоном тихим вразливим із темних печер вилітають дві птиці, носяться скрізь понад морем, по слободах темних, по горах і в темних гаях, цілісіньку нічку літають, ображують покій святий. Ті птиці – не птиці: то грішнії душі, скарав їх господь за гріхи, щоб не сміли на сонечко праведне глянуть, вночі щоб не відали сну і спочинку. І сумно на серці стає, неначе морозом за плечі хапає, як слухаєш їхню розмову пташину.

Перша квилить, літаючи: «Сплю!» Друга дико регоче. Чого ж та не хвалиться сном, не спить серед ночі, чом та невесела, що дико регоче?

У давню давнину, в зеленій долині і там, понад морем бурхливим, слободи рясно стояли (од їх нині і сліду немає); в тих слободах люди жили (вже й прізвище їхнє забулось). Люди як люди, у будень робили, а в свято гуляли, ще й бучно гуляли, дарма, що і ворог, не дуже далеко причайвішись, хижо на їх зазирає.

Настало їдної хорошої днини великеє свято: токи й садки спорожнились, замовкли, по улицял люди товчуться, у храмові натовп народу, дим кучерявий пахнючий хвилює, падають жертви криваві під гострим ножем, і хлопці вродливі співають. Дівчата, мов квіти на грядці, сяють убранням святковим; як вітер квітки захитає, шепчеться листя зелене; як хлопці споглянуть на красних, шепчуться ті веселенько. Один лиш мовчить, не співає,

молитись не сміє, бо знає, що бог не послуха молитви його; стоїть він, похнюпивсь, дівчачії чари минають, не ваблять його.

Скінчилась отправа. На ігрищах повно народу. Хороше спокійнеє море ще краще, як хвилями встане; хороші вродливі дівчата ще кращі, коли заспівають, сплетуться в веселий танок. Немає ж ряснішої квітки над тую червону троянду, немає найкращої дівки над тую березу, що онде в танку подружок молодих має прозорим серпанком, звивається, наче метелик, – так серце юнацьке рішило, і очі слухняні спинились на любці.

Під явором синім стоїть нерухомий, нічого не бачить, нічого не чує, що робиться округ його, він здалю одну її бачить, одну її тільки і чує. А вірний товариш давно вже вмовляє його піти погуляти: з луків тугих постріляти, на конях баских поганятись, в борінні поміряти силу, – нічого не чує закоханий хлопець.

Ось в холодочку зібралися сиві діди і милуються дітьми своїми і тиху розмову ведуть проміж себе. «А що, люди добрі, чи й нині, в таке превеликеє свято, нам ставити чати? Чи, може, наш бог милосердний для свята свого початує за нас і нас охоронить од злих ворогів? Гріх-бо в таке превеликеє свято у вільних людей, наче в рабів, однімати спочинок і праведний сон».

Довго гули, начеб ті голуби, сиві розумні діди, а врешті отак присудили: не ставити варти сьогодні, на чати не слати на гори, а тільки де знак височенний над морем стоїть, оглядаючи море і землю, – хай там один лиш сьогодні чатує і гасло вогнем подає, як на морі, чи в горах була що прикмітить.

Дівчата й хлопці покинули грища й танки, купчаться всі коло темного дуба. Там сивий музика узявся за віщії струни. Прокинулись струни, зітхнули і змовкли, все заніміло. Старий чарівник усміхнувся, замислився трохи і вдарив обіруч; і гучно поринули хвилі співучі. Музика ридає, музика регоче, музика із серця самого виймає думки таємні і носить в повітрі, а другеє серце пожадливо ловить ті згуки, душі таємницю, і мовчки зглядалися очі

і мовчки спускались додолю, а милі уже розпитались, уже розмовляли без слова.

І хлопець, що досі сумний був, тепер аж іскріє од щастя, а дівчина жвава, що сміливо досі дивилась, – тепер зчервоніла і вкрила своє засоромлене личко серпанком і тихо промовила: «Вийду».

Спускалося сонце над морем, і знову під явір гіллястий зібралися сиві діди обирати вартівника на ніч: «Хай бог сам присудить, кого становити». Зібрались хлопці: лице у лице, плече у плече, дужі, відважні та гарні. По приказу діда всі стали рядком, разом лучки натягли, разом спустили: знялись-заспівали перистії стріли. Бач, кого сам бог вибирає, стрілка у того найдалі й впаде. Пішли оглядати, чия лягла далі – то всі полягали рядком, одна залетіла геть-геть далеченько. Усі звеличали стрільця. Лиш він, той стрілець, не радіє: дурно темненької ночі його виглядатиме дівчина люба, що вперше сьогодні призналась.

Діди розділили й останніх: кому наглядати в долині, кому виряджатись на зміну; ще раз помолилися богу, благословили вибранця, і всі розійшлися спокійно. Один між всіма неспокійний знайшовся: давно він чекав сього свята, щоб сповнити давні заміри, що потай од всіх він кохав у нечистому серці. Влучний стрілець сподівався, що верх його буде, але не по його зробилось: стрілка, слухняная досі, ізрадила ниньки, доля сприяла товаришу його, і ось він, сердитий і темний, ходить та думає давнюю думу.

Літ із двадцяток тому проминуло – на березі моря в розбитому судні рибалка знайшов невеличкого хлопця, за рідну дитину узяв, назвав його Найдую, щиро глядів-годував, навчав говорити по-своєму; тільки недовго нажився, а Найда остався в громадських руках. Недурно мовляли старі: два роти в сироти: одним ротом їсть, другим і бреше, і лає. І правда, не вийшло пуття з сиротини: не знав хлопець рідної неньки та батька, щоб правди, добра його вчили, хати ж чужі навчили хитрощам тільки та злості. І змалку росло воно хитре, пронозливе, гостре на речі, і ласки ніхто не забачив в іскрявих смішливих очах.

Не раз і не два вже сі очі займались недобрим вогнем, як часом хто з хлопців, хазяйських синів, його у чому переборе, і тільки втішався він хижо, коли переборотий милості просить у його.

Та з хлопцями добре змагатись, а що ти подієш дідам, що Найдю його прозвали і інше, як Найда, не хочуть і звати, і честь йому завше, як найді. Роками складалась, росла йому злоба у серці, неначе гадюка в дуплі, та тільки не знала, – з якого б то боку дошкулить своїм ворогам. Злість має гострі вуха і очі, зараз впізнала, де можна знайти підмогу: ворог давнішній, що досі не мав собі певної сили, щоб просто напасти, почав хитрувати: послав шпигуна роздивитись по людях, хто б то знайшовся охочий продати свій край. Неначе голодна собака, блукав поміж людом шпигун, аж поки на Найдю наскочив. Заграли неситі очі у Найді, і хлопець невдячний згодився продати тих самих, що стали за батька, за матір; слушного часу дожидався, щоб гасло подати. Ось вже і день той настав, так другому варта досталась.

І просить все Найда та й просить сумного коханця, щоб взяв і його він з собою, що вдвох безпечніше, а сам аж палає, що давнюю помсту він сповнить сьогодні, що пишная здобич в руках його буде.

Тепла та тиха-хмарна спустилася нічка на землю, покрила і гори, і море крилом оксамитним. Між морем і небом на розі високім сидять вартові: один невеселий, смутний, другий такий балакучий, – укупі чатують. Один крадькома поглядає в долину, де світло мигоче у вікнах, де дівчина люба не спить ще, а другий чогось неспокійно вдивляється в море.

– Ой, – каже один вартівник, – ти журишся, брате, я знаю, що тая красуня даремне сю ніч виглядає тебе, і справді, що шкода! Іди ж, кажу, брате, до неї, а я початую за тебе: на мене ніхто не чекає, мене ніхто не кохає.

Зірвався на ноги сумний вартівний, а далі став та й роздумавсь: «Ні, – каже, – брате! Спасибі за ласку, за щирее серце! Але не прийму я послуги твоєї: повинен стоять я, коли всі святкують, така моя доля! А за що ж тебе

я покину отут одного? І то вже спасибі тобі, що з усіх друзів ти один не покинув, прийшов розважити мене!»

Даремне вмовляв його Найда:

– Ні, – каже, – тут я зостанусь.

«Ну як мені здихатись дурня сього? – Найда міркує. – Боротись з ним небезпечно, іти до коханки хоче, сказати йому правди не можна, – ото морока!..»

– Лягай, брате, спати, а я початую за тебе, лягай та спочинь, і сон тобі дивні речі розкаже про милу коханку. А я не засну: до мене ваш сон не пристане, бо я чужоземець, я Найда; ваш сон не розкаже мені про рідний мій край, незнайомий для мене. Сумний, мовчазний, я буду стояти, я буду питатись у зір віковічних, де доля моя забарилась, і сон, як учує гірке нарікання, з жахом од мене втече. Лягай же хоч ти та приспи своє горе, – твоє-бо ще можна приспати, воно молоденьке, моє ж бо старе і безсонне.

Послухавсь товариш і ліг, і натружене тіло і душу сон добродійний в ту ж саму хвилю міцно обняв.

Найда ж лукавий, покинувши варту, летить-поспішає з гори: в яру дожидає осідланий кінь, креше об камін копитом. Впав на коня і помчався горами, ярами поночі просто до моря. Ось вже край моря, креше вогонь, заблищали цікаві хвильки, що близько підбігли; високо вгору сягнуло полум'я дуже, з тріском розсипались іскри; берег зардівся, скелі неначе присунулись ближче, і все заходило, усе затрусилось в тремтючому сяйві. Море тихесенько плеще, під берегом хвиля палає й, розбившись дрібно, в Чорне море розносить відблиск огнистий, а далі все чорно, все глухо.

Пильно вдивляється в темнеє море зрадник лукавий, а сам аж тремтить, як осика, і час йому, кожна хвилинка здається, як вік безконечний. Найді здається, що вуха у його, як стріли, а все ще нічого не чути і не видно, і серце в грудях запинилось...

– Га! – скрикнув зразу в нестямі: на чорнім мороці щось заіскрило неначе, щось плюскотить серед тиші. – Годі ж вам, годі пишатись, хазяйські сини! Годі тепер зневажати нікчемного Найдю! Дурні ви: думали, я вам

товариш навіки? Думали, хлібом мене прив'язали, як пса на цепу? Ось я плюю на ту ласку, на хліб ваш гіркий, кращу знайду собі здобич, ніж ваша огидлива ласка! Люто помщуся сьогодні за все, що терпів я. Як дровам з вогнем не дружитись, як гусям з лисицею жити, як в пазусі песити змія, отак вам безпечно дружитися з найдою бідним, нікчемним чужинцем! Сюди, кораблі мої дружні, сюди привертайте: у наших руках вороги.

З темного моря пливе, виринає ворожее військо, на берег виходить, і скоро весела долина заплаче, вогнем запалає.

Спить вартівник необачний безжурно: за його ручився товариш; аж чує крізь сон: «Брате! Добре удвох чатувати!» Пекельно регоче товариш – і зрадник. Сам вже упоравсь: і знак височенний на землю звалив, і зброю з товариша зняв помаленьку. Кинувся сонний, на ноги зірвався і бачить: берег німий оживає, гуде голосами чужими, гискріє ворожим вогнем, і нічим в долину вже гасло подати. Лапне за себе – і зброї немає; гляне круг себе, а Найда пекельно регоче.

І парубка гріх пазурами за серце вхопив, все зрозумів він одразу, крикнув лиш: «Сплю» і кинувся миттю униз, щоб принаймні умерти з своїми укупі. А з реготом диким за ним кинув ратище довге зрадник лукавий, і так замахнувся він щиро, що ратище довге, важке його потягло за собою, і впали обидва з високої скелі, і їхні заміри даремне пропали; не бачив сплюха в предсмертний свій час ні кривних, ні милих; а зрадник проклятий здобичі пишної теж не спожив.

Птахом-сплюхою скинувся вартівник непевний, літає з тієї пори понад світом та квилить літаючи: «Сплю», – а зрадник проклятий в ту ж годину сичем перекинувся, ганяється скрізь за сплюхою та скиглить та дико регоче. Довіку літатимуть вкупі обидва, довіку жаяхатися люди їх будуть, почувши вночі, а сон та дрімота ніколи заклих не вкриють пестливо тихим відрадним крилом.

Дисонанси

(Пам'яти Б. Д. Грінченка)

Весь вік його снувалася борня. Недовідома доля переткала ту основу ще й дисонансами рясними.

Велику треба силу духа, незломну тверду віру, щоб з дисонансів тих акорди повні скласти, з них вивести мелодію співучу, симфонію величну утворити на славу і честь питимої України.

Ще молодий, на провесні життя, зазнав він пращ й злиднів і разом – помах крил надії святої і потяг до життя на користь України.

В душі займались велитенськи сили, – а в тілі так здоров'я небагато.

Багатий на думки, заміри, інші мрії, – а округи життя щоденне насушником підборкує орлячий льот і в'яже вільні руки.

Сей бік – кохання, згода у подружжі, по той – нестатки, праця й праця без просвітку, без певного шляху, без нагороди. Борець полагодив усе: злучив, зілляв до купи й кохання, і поетичний спів, і лихо, і борню.

В душі дзвенів нехибний камертон, рука ніколи не тремтіла і владно брала дисонанси, що життя так щиро сипало крутом – і з усього творив-складав симфонію мугутну.

І що росла та ширилась вона, що більш і дальш сягав блискучий промінь світу, – то заздра невблагана доля все дужче та густіше сипала пригоди, творила дисонанси. Найкраще подружжя утворило з життя свого зразок високий, зростило втілену мрію, – дочку – борця за рідний край – скосила заздра доля тую квітку на провесні життя!

Розтате серце кров'ю обпливає, в руїнах все життя, а він мовчить про власні болі і чуло слухає чужі, не оглядається на власне лихо, а стежить пильно, щоб не згас просвіти прапор.

Погасла власна зірка щастя, а він ішов і вів із темряви до світу і в тім лиш втіху мав. Та доля й тут підкралася тай підтяла під корінь могутний дуб.

Весь повний вщерть замірів та завзяття, він мусив кинути борню, шукати небажаного спочивку на чужині ненависній-вродливій.

Кругом пишав, купавсь у сонці, в квітах край – а він душею линув в сніги, в безмовнії, безбарвні поля, в німі ліси, до рік замерзлих, у вбогі села.

Весна і в рідний край прийшла. В блакиті сонце, хвилі грають, вітрець – пустун з садків в садки розносить пахощі та щебет і сипле білі пелюстки, і сумно лиш гудуть таємні телеграфні струни. І ось на стьожку папірову посипались тріскучим грядом слова лихої звістки, випливають жалобним та смутним рядком.

Вузьенька стьожечка, маленький білий клаптик розносить широко велику чорну тучу.

В дзвіниці дзвін дрімав, не кликав він на збір, в сумному передзвоні не плакали дрібненькі дзвони, – а люд проте ішов, стікався під склепіння стародревні послухати сумного співу за того, що спав на чужині. І знову дисонанс, і знов контраст болючий: ввесь вік ненадли злидні стежили скрізь працівника, підрізуючи сили, а тут і злидні одступили, і замкнені кишені для живого – для мертвого так щиро одчинились.

Заглянув промінь золотий у темний храм: розсипавсь гискрами по позолоті, веселкою та зайчиками біга, поселив сумні колони й арки, а гурт людей в жалобі чекає погребних пісень.

І почались вони...

Не «Упокой» сумний, а радісне «Христос воскрес» залунало і настроєм предивним сповнило душі богомольців.

Росте і шириться душа і молиться, і вірує, що жертва дорога не згине, що зійде і пишно розцвіте наперекір морозам та негоді засіяне зерно. А та рілля – ось-ось вона: іще незорана, вона прийшла, протислася між нами послухати святого співу, поцілувать хреста, покоштувать куті...

Не зна, кого ховає, кому співають «вічна пам'ять», за кого хреститься й кутею поминає.

Осяяний блакитно-золотим маєвим сяйвом прибуде поїзд жалібний.

Ми вийдемо назустріч, ми принесем снопи квіток, живих, рясних, пахущих, – а він, що за життя впивався ними, байдуже, нерухомо пливтиме з шляху в шлях над головами люду. І вірная дружина з розбитим в друзки серцем не візьме дружню руку, не скаже: «встань, коханий, подивися!»

Сховавши слези й болі, як личить справжній героїні, героєвій дружині, – пройде останню спільну путь і стріне першу розлуку.

А ми – що ми дамо єму в подяку за життя його, за втілений високий ідеал?

Чим зможемо потішити живу частку його душі, що ще зосталась дотлівати в душі дружини?

Ми проспівает «вічну пам'ять», засиплемо землею гроб і квітами укриєм, – та то не все.

Повинні ми покласти зверху присягу на працю і єднання, на вірність Тій, що вік йому була як дивний прапор сили.

І лиш тоді ми зможемо по праву на гробові его співати рік-у-рік укупі з «Упокоєм» і радісне «Христос воскрес».

Дивний ткач

Ткач він був чудовий: з прадіда ще, з діда в їх тісній долині всі кохались в ткацтві – і старі й підлітки.

Тільки ж вироб гарний, праця невсипуща все були недужі виробить таку дивну тканину, щоб покрила край свій од біди та злиднів, випрясти таку міцну мотузку, щоб зо дна неволі витягти свій народ. І задумавсь тяжко ткачик молоденький та й пішов шукати по світах усюди доброї поради, певної науки. Ходячи по світу, клопотом прибитий, а проте ж і саявом віри оповитий, він надібав діда, сивого-старого, що аж мохом вкрився, у дугу зігнувся.

Не вмирав дідусь той, хоч і нудив світом, бо судила доля, що умре тоді лиш, коли край питимий він побачить вільним, дужим та щасливим. Дід лиш оком скинув, навіть не питався, а сказав ткачеві, наче в око вистрелив: «Ти шукаєш дива неабиякого! Знайдеш, сину, спосіб – неба ти досягнеш, а не знайдеш, стратиш – сам загинеш марно, ще й обдуриш інших і неслава вкриє голову юнацьку.

Вік свій плазувати та землі держатись – не твоя то доля, не талан твій, сину: хто розкрив обійми людкові цілому, той на власне щастя квапитись не сміє – пам'ятай се, синку!

А тобі в полегкість, в щирі допомогу дам я дивні чари, дивні принади: ось тобі клубочок, певний повода-тар, ось тоненька гілка з раю-деревини.

За клубочком слідом по світах ти підеш, знадібок знайдеш сам для тонкої пряжі, гілочкою сам же випрядеш ту пряжу, оснуєш основу, витчеш дивний килим. Хто на килим стане – лихо все забуде, щастя опанує, жити вічно буде.

Пряжа ж та повинна бути незвичайна: не льняна, вовняна, навіть не шовкова, а тонка-легенька, наче павутинка, а міцна-пружиста, як дроти сталеві, а блискуча-біла, як сніги на горах, а незмін-на-щира, як те щире золото, коштовна над всякі перли-самоцвіти. Витчеш дивний килим, ще-бо не по всьому: килим завершити спільника ще треба.

Високо на горах на хибкому троні дивна чарівниця часу дожидає, в загадку сповита, мрією окрита, про твоє завдання зроду не чувала, лиш в мінливих мріях образ твій вбачала. Сплять закриті очі, і вуста німіють, згорнені нерушно творчі рученята, приросла до трону, що не може й встати.

Той її лиш збудить, перед ким, як сонце, життєве завдання ясно променіє, той надасть їй силу, виведе із мло-сті, хто її, таємну, щиро покохає. Не цілуй лиш, сину, доти чарівниці, поки не ступила на твій килим дивний, поки не зв'язала в торочки основу, поки не скінчила напис гап-тувати, що надати має силу чудодійну.

Отоді вже килим візьме повну силу: хто його торк-неться – збудеться недолі, зникнуть злидні, туга, і страхи, і болі, і куди майне дивная тканина, там настане тиша, добрая година: мов душа єдина, люд там в гурт збереться, і по всій країні щастя розіллється».

Так сказав старенький та й не знає, де дівся, в серці молодому запалив вогнище.

Шириться-палає серденько думками, а думки тріпо-чуть вільними крилами і несуть по світі майстра моло-дого до людей, до праці, до завдання свого. Провідний клубочок котиться невпинно, очі молодії зорять за клубо-чком, руки невсипущі все перебирають, знадібку для пряжі доброго шукають.

Ні, не досить ніжні ниточки шовкові! Не такі пружи-сті дротики сталеві, не такі, як треба, перли-самоцвіти!

– Що ж тобі ще треба? – дивувались люди.

Зажурився майстер, тяжко зажурився: мандрував він довго і кінця не бачив, а мета далеко, навіть ще й не мріє...

То надія-віра, то одчай-зневір'я в серці чергу дер-жать, душу роздирають.

І несила стало мовчки все терпіти: вщерть душа спов-нилась, закипіла співом, через край побігли голосні рида-ння, туга простяглася довгими нитками, шумом зашуміли скарги та зітхання. Мов разки намиста, перлів-діамантів, загискріла пісня дивними словами. І, летючи вгору, пісня щиросердна тоншала та тихла, наче павутинка...

Тихо коливалась нитка невидима...

– Стій ти, пряже дивна! – крикнув ткач зненацька, ту мінливу нитку зручно ухопивши, начепив на гілку, закрутив, пустив лиш, і пішло стрибати жваве веретенце.

І довідався майстер, що не шовк, не вовна, не кришталь та золото, а отся лиш пряжа піде на тканину. І пішов по світу він творити диво: тільки випрядалась нитка попередня – підіймав угору дивне веретенце, і йому назустріч із халуп, з будинків із тюрми, із храму, з сіл, з лісів, з-над моря плинули новії, випрядались зручно у коштовну пряжу.

А клубок котився, тихо розвивався, поки докотився до гори крутої. А в горах високо, на хибкому троні, дивная красуня вже в тумані мріла. Кручі та безодні, та слизьке каміння, і грозу, й морози – все подужав майстер.

Оснував основу на самотніх горах і заклav поткання всьогосвітне. Тчеться пишний килим, вплива з верстату, а нитки поткання знов назустріч плинуть та лягають влучно під рукою майстра. За нитками слідом очі всього миру задивились вгору, повнії надії.

А вгорі на троні, мов лілея біла, у дрімоті панна голову схилила. Чорні, наче північ, кучері шовкові облягають личко біломармурове, спущені додолу очі не моргають, лиш чуття часами заворушить вії, у бровах шовкових скупчилися думи, а уста рожеві мовчки розмовляють.

І не втерпів майстер:

– Загадко-царівно, пробудись, прочнися! Усміхнись привітно, стиха обізвися!

Лагідно торкнися білими руками, дай кінець роботі, заверши сей виріб! Визволь край питимий з лиха вікового! Занеси до раю хвалебника твого!

І здригнулись вії, оченьки розкрились, брови розійшлися, щічки рум'яніють, на устах рожевих усміх розцвітає.

І упав в нестямі майстер перед нею, і не дав їй ручки білої трудити.

– Сам,– сказав,– докончу! Все зроблю за тебе! Лиш ступи на килим та й полинем в небо!

Звивсь чудовий килим, вчувши міцні чари, і поніс коханців геть з землі за хмари.

Незліченні очі, повнії надії, стежили даремне їхнього вертання...

Килим коливався, килим хвилювався, в забутті коханці вже не помічали, що тонке поткання, не завите в кінцях, знай сотає вітер, що міцна основа плутає й чіпляє зорі по дорозі.

І забули гадку, що пора почати напис чудодійний щиро гаптувати.

Глянули круг себе: ні ниток, ні голки, й жодного начиння – як рятунку дати?

– Байдуже! – сказала, – не журись, коханий! Ми з тобою, серце, й без того щасливі!..

Палко пригорнула, солодко цілує... і забув коханець, все забув на світі!..

Охнув грім сердитий, розколовши небо, блискавка огненним враз мечем махнула. Спопеліла, зникла, розпливлася димом молодая пара і не знать, де ділась. Розсотався килим, падає шматками, ніжним павутинням носиться по світу, грає, мов веселка, міниться, зникає.

А внизу даремне темний люд чекає, чи поверне з раю майстер молоденький! Чи знесе одразу в темнії провалля? Чи підійме вгору тих, хто дав для його коштовне поткання, пряжу з свого серця?..

Гармонія

Весна, Дніпро розлився, поняв низькую плавню й буйно розганяє свої брудні хвилі: то в глинясту грядку сердито плеще, то злизує пісок на косах, то репетує на заборах. Часами виринають з-під брудних хвиль старі куніці комишу, зелені верби силкуються ще випростати зелене гілля з-під наплаву. І там і тут пливуть дошки, солома, сіно та сірі клапті піни – усі признаки пійми. І гнівно, й владно, і весело гримлять бурхливі хвилі білогриві.

А небо ж то таке глибоке – чисте, мов кришталь, хмарки легенькі білі, немов пушинки лебедині розкидані геть-геть, а сонце сяє-вигріває увесь той божий світ.

Ось на крутій гряді стоїть верба зелена кучерява, уся обсіпана неначе жовтим пухом, колишеться од вітру й кадить на всі боки солодким духом, хазяйливії бджоли поважно так гудуть, впадають коло неї. Пташки несамовито і радісно щебечуть. При корені верби зелена травка підняла собою старе гниле листя і ряхтить проти ясного сонця.

Кругом життя, і праця, й клопіт, і борня, і радість, і кохання.

А чула весняна луна літає понад берегами, і прислухається до всього, і в лад підспівує всьому. А ось на розі, що гостро врізався в дніпрові хвилі, спинила луна, немов чогось чекає, ще мало їй, не повен, мабуть, концерт той весняний. І ось діждалась.

Вітерець дихнув, і жовта комишина, надломлена на самій середині, так жалібно, так сумно заспівала.

І чулая луна аж прилягла до неї і лащить до дзвінкого стебла, вислухує журливу сповідь. Забуте все: і гомін хвиль, і щебетання веселих птах, і тихий шелест пахнучих верб, і клопітливе гудіння бджіл – усе, усе покрилось тим стогоном вразливим, до серця самого доходить ревний плач.

Там чуєш згадку про весну, яка життя колись дала, там чується журба за бувшою красою зелених пагінців із пишним листом, там ридання: то стебло надломлене по